

Analýza manipulativních technik na vybraných českých serverech Výzkumná zpráva

Miloš Gregor (mgregor@fss.muni.cz), Petra Vejvodová (vejvodov@fss.muni.cz)

Sledované servery: parlamentnilisty.cz, ac24.cz, svetkolemnas.info a cz.sputniknews.com.

Vzorek: 2660 článků; do analýzy zahrnuto pouze zpravodajství (2364 textů)

Sledované období: 1. až 31. března 2016

Projekt vedli Miloš Gregor a Petra Vejvodová z katedry politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity. Kódování dat pod jejich vedením prováděli tři studenti navazujícího magisterského stupně oborů Politologie a Bezpečnostní a strategická studia na FSS MU.

Výběr serverů: Z deseti nejčtenějších českých zpravodajských serverů byly vybrány ty, které jsou často zmiňovány jako portály, které dávají prostor prokremelsky orientované dezinformační kampani a aktivně pomáhají hájit politiku současného Ruska a jeho pohled na dění ve světě i u nás.

Cíl: Cílem analýzy bylo na vybraných serverech zjistit, zda a případně v jaké míře se na nich vyskytují propagandistické manipulativní techniky a zda jejich zpravodajství straní Rusku a/nebo výrazně kritizuje Západ, tedy USA, EU či NATO.

Základní zjištění

Rusko bylo ve sledovaných článcích zmíněno v přibližně 1/3 zpravodajství (30,2 %), z toho většinou (63,6 %) s neutrálním vyzněním. **Články vyznívající pro Rusko pozitivně i kriticky byly zastoupeny přibližně stejně.** Třetím nejčastěji zmiňovaným politikem byl Vladimír Putin. Ten byl sice po čínském prezidentovi Si Ťin-pchingovi druhým nejpozitivněji zmiňovaným politikem, odstup od ostatních často zmiňovaných politiků však nebyl nijak výrazný. Rozdíl ve vyznění byl patrný spíše při negativním rámování tureckého prezidenta Tayyipy Erdogana.

Manipulace na sledovaných serverech v naprosté většině případů nebyla ve formě manipulativních obrázků či videí. Jejich zastoupení je v rámci analyzovaných článků marginální. Výjimku tvoří Svět kolem nás, kde tyto praktiky byly zastoupeny v 8,5 % (obrázky) a 12 % (videa) článků. **Výrazně častěji se vyskytovaly manipulativní techniky jako svalování viny, fabulace nebo nálepkování.** V obecné rovině byl poměrně nízký výskyt relativizace, ať už úspěchů Západu či neúspěchů Ruska. To se však mění při detailnějším pohledu na jednotlivá témata, kterým se články věnovaly.

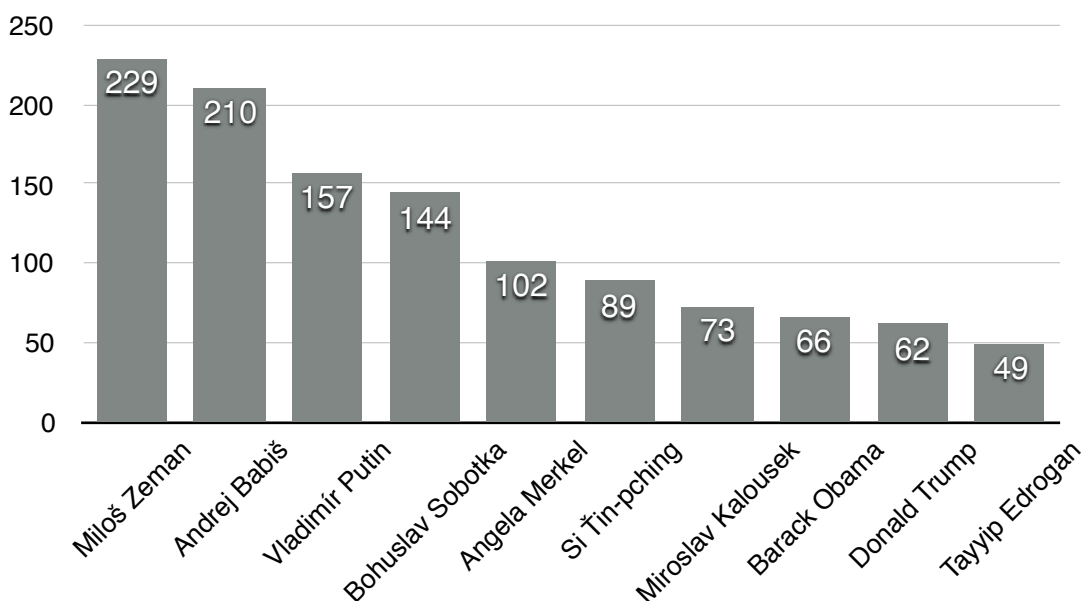
Nižší výskyt většiny manipulativních technik můžeme pozorovat u konfliktů na Ukrajině a v Sýrii. Avšak výrazně vyšší je zde výskyt relativizace (zásluh Západu či neúspěchu Ruska). Zatímco celkově se tato technika vyskytuje jen v asi 5 % článků, u zpravodajství zaměřeného na Ukrajinu to je téměř 9 % a u Sýrie dokonce 12 % zpravodajských textů. Zde je patrná **snaha o konfliktech na Ukrajině a v Sýrii referovat umírněně a spíše používat takové techniky, které čtenáře uklidní a nevzbudí výraznější emoce**. To se potvrzuje i analýzou emotivnosti jednotlivých článků.

Celkově bylo 17 % zpravodajství rámováno negativně, z toho každý pátý článek vzbuzoval nenávist (19 %), každý čtvrtý strach (27 %) a téměř polovina (48,5 %) pak vzbuzovala rozhořčení. Emoce ve zpravodajství o Ukrajině a Sýrii se vyskytovaly méně: v 11 % v případě Ukrajiny a pouze v necelých 5 % u Sýrie. Naopak **v případě migrační krize byly negativní emoce přítomny u každého třetího článku zpravodajství**. To odráží způsob a množství užívání manipulativních technik.

Rámování nejčastěji zmiňovaných politiků

Nejčastěji zmiňovanými politiky byli představitelé České republiky – prezident Miloš Zeman a ministr financí Andrej Babiš. Třetím nejčastěji zmiňovaným politikem byl právě Vladimír Putin, o kterém sledované servery psaly více než třeba o českém premiérovi Bohuslavu Sobotkovi. Dále se zde díky návštěvě České republiky objevil i čínský prezident Si Ťin-pching. Migrační krize se projevila mj. i ve vysokém podílu zmínek o tureckém prezidentovi Tayyipovi Erdoganovi.

10 nejčastěji zmiňovaných politiků

Počet zmínek o jednotlivých politicích ve zpravodajství.

Putin byl sice z deseti nejčastěji zmiňovaných politiků po čínském prezidentovi rámován nejpozitivněji (s průměrnou hodnotou vyznění 2,86¹), odstup od ostatních politiků však nebyl výrazný. Spíše než kladné rámování Putina se častěji objevovaly negativní zmínky o Merkel (průměrná hodnota 3,36) nebo ještě výrazněji negativní rámování Erdogana (3,76), oba případy v souvislosti s migrační krizí.

Nejčastěji zmiňovaní politici	Průměrné vyznění
Si Ťin-pching	2,80
Vladimír Putin	2,86
Bohuslav Sobotka	3,01
Donald Trump	3,10
Miroslav Kalousek	3,14
Miloš Zeman	3,16
Andrej Babiš	3,18
Barack Obama	3,32
Angela Merkel	3,36
Tayyip Erdogan	3,76

Tabulka reflektuje pořadí pouze 10 nejčastěji zmiňovaných politiků.

Užívání manipulativních technik

Propaganda, se kterou se můžeme v dnešní době u nás potkat, se značně liší od toho, co známe z historických období (studená válka, první a druhá světová válka...) nebo třeba dnešní Ukrajiny. V České republice na obrázky s jasným sdělením a na první pohled manipulativním (propagandistickým) obsahem dnes narazíme jen zřídka. Snaha přenést na čtenáře emoce a zkrácené vidění světa probíhá sofistikovaněji. To se potvrdilo i v této analýze.

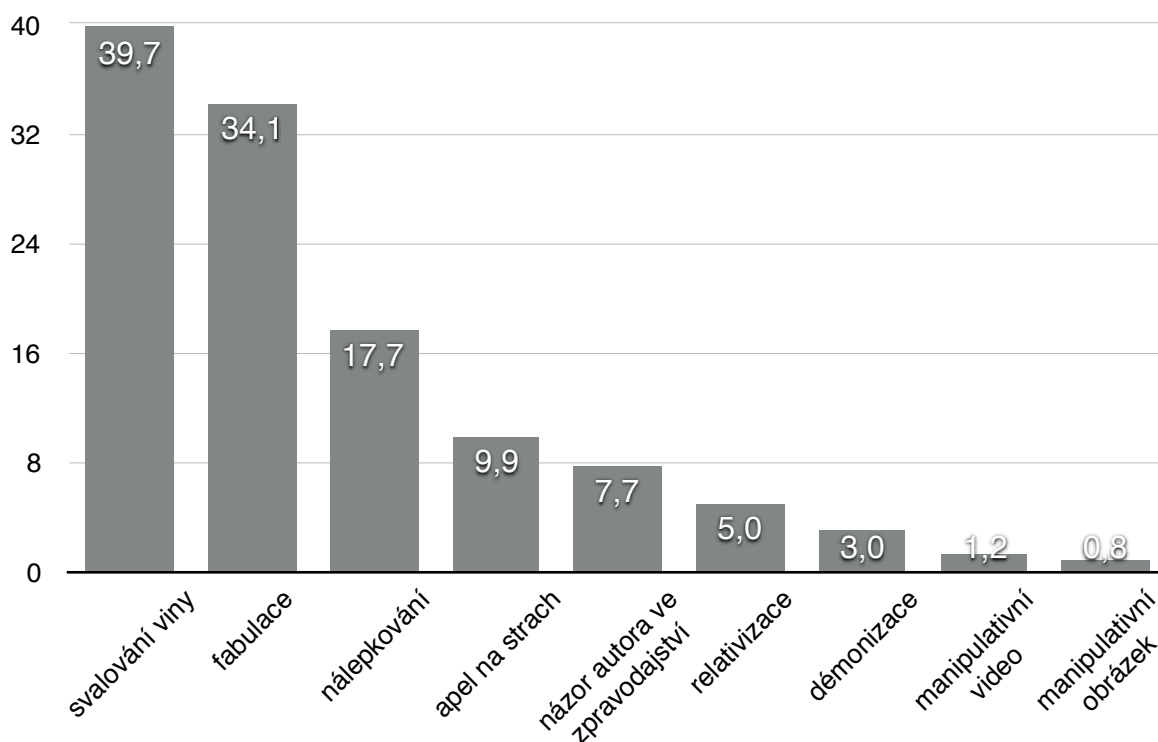
Manipulace na analyzovaných serverech v naprosté většině případů nebyla ve formě manipulativních obrázků či videí. Jejich zastoupení bylo v rámci analyzovaných článků marginální, u obou forem kolem 1 %. Manipulace obrázkem či videem se více objevovaly ve zpravodajství AC24 (obrázek v 2,5 % a video v 5 %) a hlavně na Svět kolem nás (obrázky v 8,5 % a videa

¹ V závislosti na vyznění a kontextu článku byla každé zmínce o politikovi přiřazena hodnota od 1 do 5, kde 1 = velmi pozitivní vyznění, 2 = pozitivní, 3 = neutrální, 4 = negativní a 5 = velmi negativní vyznění.

dokonce ve 12 % případů). Výrazně častěji se vyskytovaly prvky jako svalování viny², fabulace nebo nálepkování. Démonizace se v celkovém vzorku sice vyskytuje méně než výše jmenované techniky (ve 3 %), ale i to je – s přihlédnutím ke skutečnosti o jak vyhocenou formu stigmatizace nepřítele se jedná – poměrně vysoké zastoupení. Oproti očekávání se méně vyskytovala relativizace (ať už např. zásluh Západu či negativního konání Ruska). Toto nižší zastoupení podporuje zjištění, že sledované servery nejsou prokremelsky orientované a priori přímou obhajobou Ruska a kritikou Západu. Jejich tendenčnost se projevuje spíše v rámování jednotlivých témat.

Přítomnost manipulativních technik (v %)

Vedle manipulativních technik také 17 % zpravodajství vzbuzovalo negativní emoce: z toho každý pátý článek nenávisť (19 %), každý čtvrtý strach (27 %) a téměř polovina (48,5 %) pak vzbuzovala rozhořčení. Soucit pak byl zastoupen v 0,5 % zpravodajství, nejčastěji v souvislosti s migrační krizí.

² Do analýzy nebyly zahrnuty některé manipulativní techniky (nepodložená tvrzení, selektivní výběr informací, lži a další). Z povahy výzkumu nebylo možno tyto techniky sledovat, neboť např. sledování užívání lží by vyžadovalo důsledné ověřování faktů, což při tomto designu výzkumu a množství dat nebylo reálné.

Vyznění a manipulativní techniky – jednotlivá témata

Migrační krize

(N = 221)

V souvislosti s migrační krizí bylo zpravodajství častěji než u jiných témat **emotivně zabarveno (32 %)**. Nejčastěji se jednalo o strach (53 % z emotivně zabarveného zpravodajství na toto téma), dále pak nenávisť (20 %) a rozhořčení (19 %). Na Svět kolem nás bylo celé zpravodajství věnované migrační krizi doprovázeno negativními emocemi, naopak ve zpravodajství na Sputniku se strach nebo rozhořčení objevovaly pouze ve 12 % zpravodajství.

Přítomnost většiny manipulativních technik jako svalování viny, fabulace, nálepkování, démonizace, relativizace nebo užití manipulativních obrázků či videí byla přibližně stejná jako v celém analyzovaném vzorku. **Méně se vyskytovalo nálepkování, naopak výrazně častěji se vyskytoval apel na strach.**

Manipulativní technika	Výskyt u tématu (%)	Výskyt v celku (%)	Odchylka od celku
Svalování viny	41,6	39,7	+ 1,9 p.b.
Fabulace	37,6	34,1	+ 3,4 p.b.
Nálepkování	13,6	17,7	- 4,1 p.b.
Apel na strach	24,9	9,9	+ 15,0 p.b.
Názor autora ve zpravodajství	7,7	7,7	+ 0,0 p.b.
Relativizace	2,3	5,0	- 2,7 p.b.
Démonizace	5,0	3,0	+ 2,0 p.b.
Manipulativní video	1,8	1,2	+ 0,6 p.b.
Manipulativní obrázek	1,4	0,8	+ 0,6 p.b.

Nejméně se manipulativní techniky objevovaly na Sputniku, nejvíce naopak na serveru Svět kolem nás. Rozdílně servery pracovaly také se zdroji a odkazováním. Zatímco Parlamentní listy³ a Sputnik uvedly alespoň jeden odkaz či zdroj informací v polovině svých článků, Svět kolem nás tak činil v každém zpravodajském textu o migrační krizi. AC24 naopak pouze v každém čtvrtém.

³ Parlamentní listy v těchto případech často pracovaly s citacemi odborníků nebo politiků.

Konflikt na Ukrajině

(N = 115)

V souvislosti s konfliktem na Ukrajině bylo zpravodajství **emotivně zbarveno méně než u jiných témat (11,3 %)**. Zastoupení strachu, nenávisti a rozhořčení bylo rovnoměrné. Nižší emotivnost by v případě tohoto tématu mohla být dána vleklostí konfliktu na Ukrajině a skutečností, že téma díky tomu již není mediálně tolik zajímavé. Proti tomuto argumentu však hovoří výskyt jednotlivých manipulativních technik. Konflikt na Ukrajině byl totiž relativizován nejen přítomností této manipulativní techniky, ale také výrazně nižším užíváním jiných manipulativních technik, díky čemuž toto téma (spolu s konfliktem v Sýrii, viz níže) vzbuzuje mnohem menší emoce, než je tomu v jiných případech.

Manipulativní technika	Výskyt u tématu (%)	Výskyt v celku (%)	Odchylka od celku
Svalování viny	34,8	39,7	- 4,9 p.b.
Fabulace	18,3	34,1	- 15,8 p.b.
Nálepkování	14,8	17,7	- 2,9 p.b.
Apel na strach	5,2	9,9	- 4,7 p.b.
Názor autora ve zpravodajství	3,5	7,7	- 4,2 p.b.
Relativizace	8,7	5,0	+ 3,7 p.b.
Démonizace	5,2	3,0	+ 2,2 p.b.
Manipulativní video	0,9	1,2	- 0,3 p.b.
Manipulativní obrázek	0,0	0,8	- 0,8 p.b.

Kvůli malému počtu případů u tohoto tématu nejsou uvedeny údaje za jednotlivé servery.

Konflikt v Sýrii

(N = 203)

V souvislosti s konfliktem v Sýrii bylo zpravodajství **emotivně zbarveno výrazně méně než u jiných témat (4,6 %)**. Převládající emocí pak v případě výskytu bylo rozhořčení. Při práci s emocemi a v přítomnosti manipulativních technik se jedná o velmi podobný případ jako u konfliktu na Ukrajině. Na AC24 se manipulativní relativizace objevovala dokonce v každém pátém článku.

Manipulativní technika	Výskyt u tématu (%)	Výskyt v celku (%)	Odchylka od celku
Svalování viny	23,6	39,7	- 16,1 p.b.
Fabulace	24,6	34,1	- 9,5 p.b.
Nálepkování	10,8	17,7	- 6,9 p.b.
Apel na strach	0,5	9,9	- 9,4 p.b.
Názor autora ve zpravodajství	4,9	7,7	- 2,8 p.b.
Relativizace	12,3	5,0	+ 7,3 p.b.
Démonizace	1,0	3,0	- 2,0 p.b.
Manipulativní video	1,5	1,2	+ 0,3 p.b.
Manipulativní obrázek	0,0	0,8	- 0,8 p.b.

Tématu konfliktu v Sýrii se ve sledovaném období věnoval zejména Sputnik (150 článků vs. 53 články u zbývajících tří serverů dohromady). Stejně tak se na Sputniku vyskytovalo nejméně emotivně zbarveného zpravodajství (necelá 3 %). Podobně i **trend v nižším užívání manipulativních technik (vyjma relativizace) je na Sputniku výraznější než u zbylých serverů.**

Zahraniční politika

(N = 741)

Zastoupení emotivně zbarveného zpravodajství u tématu zahraniční politiky odpovídalo průměru celého vzorku analýzy (17 %). Nejčastěji bylo zastoupeno rozhořčení (53 %), nenávisť a strach pak shodně ve 21 % případů. **U zahraniční politiky jsou patrné výrazné rozdíly v přítomnosti jednotlivých manipulativních technik napříč servery.** Rozdíly můžeme pozorovat u nejčastější techniky svalování viny, která se vyskytovala od 44 % na Sputniku a AC24, přes 55 % u Parlamentních listů až po 61 % v případě Svět kolem nás, nebo třeba u apelu na strach (Sputnik 7 %, Parlamentní listy 14 %, Svět kolem nás 17 % a AC24 19 %). Podobný poměr užívání napříč servery je u nálepkování (35 až 39 %), přičemž z tohoto vybočuje Sputnik, kde se nálepkování vyskytuje pouze v 10 % případů. Na Sputniku je i nejnižší míra výskytu démonizace (2 %), naopak na AC24 se s ní setkáme v téměř 15 % případů.

Manipulativní technika	Výskyt u tématu (%)	Výskyt v celku (%)	Odchylka od celku
Svalování viny	47,4	39,7	+ 7,7 p.b.
Fabulace	39,7	34,1	+ 5,6 p.b.
Nálepkování	22,4	17,7	+ 4,7 p.b.
Apel na strach	10,4	9,9	+ 0,5 p.b.
Názor autora ve zpravodajství	8,4	7,7	+ 0,7 p.b.
Relativizace	4,7	5,0	- 0,3 p.b.
Démonizace	3,9	3,0	+ 0,9 p.b.
Manipulativní video	1,3	1,2	+ 0,1 p.b.
Manipulativní obrázek	0,8	0,8	0,0 p.b.

U tématu zahraniční politiky je překvapivé porovnání přítomnosti manipulativních technik zejména mezi Parlamentními listy a Sputnikem. **Ukazuje se, že na Parlamentních listech se s některými manipulativními technikami setkáme častěji než na Sputniku, viz tabulka:**

Manipulativní technika	Výskyt u tématu (%)	Parlamentní listy (%)	Sputnik (%)
Svalování viny	47,4	50,6	44,3
Fabulace	39,7	36,1	41,4
Nálepkování	22,4	32,1	9,3
Apel na strach	10,4	12,4	6,5
Názor autora ve zpravodajství	8,4	6,9	4,6
Relativizace	4,7	2,9	5,6
Démonizace	3,9	4,0	2,2
Manipulativní video	1,3	0,3	0,6
Manipulativní obrázek	0,8	0,0	0,9

Domácí politika

(N = 529)

Zastoupení emotivně zbarveného zpravodajství u tématu domácí politiky opět přibližně odpovídalo průměru celého vzorku analýzy (14,7 %). **Z analyzovaných serverů se domácí politice věnovaly de facto pouze Parlamentní listy** (594 článků), zbylé servery pouze v jednotkách případů.

Méně je zastoupen apel na strach, názor autora článku ve zpravodajství, relativizace či fabulace. Míra přítomnosti jiných manipulativních technik přibližně odpovídá celkové přítomnosti těchto technik v celém analyzovaném vzorku.

Manipulativní technika	Výskyt u tématu (%)	Výskyt v celku (%)	Odchylka od celku
Svalování viny	41,2	39,7	+ 1,5 p.b.
Fabulace	32,1	34,1	- 2,0 p.b.
Nálepkování	18,0	17,7	+ 0,3 p.b.
Apel na strach	5,5	9,9	- 4,4 p.b.
Názor autora ve zpravodajství	6,4	7,7	- 1,3 p.b.
Relativizace	3,0	5,0	- 2,0 p.b.
Démonizace	2,3	3,0	- 0,7 p.b.
Manipulativní video	0,0	1,2	- 1,2 p.b.
Manipulativní obrázek	0,4	0,8	- 0,4 p.b.